

## Talousvaliokunta

### Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran toimintakertomus vuodelta 2019

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran toimintakertomus vuodelta 2019 (K 16/2020 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

##### *Asiantuntijat*

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):

- yliasiamies Jyrki Katainen, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- asiamies Tapio Anttila, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- johtaja Veera Heinonen, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- johtaja Katri Vataja, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- professori Ari Hyytinen
- professori Karl-Erik Michelsen
- professori Otto Toivanen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Valtiontalouden tarkastusvirasto

#### VALIOKUNNAN PERUSTELUT

*Arvioinnin lähtökohdat.* Talousvaliokunta on arvioinut Sitran toimintaa viimeksi vuoden 2018 toimintakertomuksesta antamassaan mietinnössä (TaVM 1/2019 vp — K 1/2019 vp). Valiokunta tarkasteli tuolloin erityisesti Sitran asemaa ja toiminnan luonnetta itsenäisenä, keskustelua herättävänä ajatuspajana. Sitran asemaa, organisaatiota ja toimintaedellytyksiä on viime vuosina pyrittävä turvaamaan myös Sitran hallintomallia selkeyttävien lakimuutosten kautta (TaVM 23/2018 vp — HE 192/2018 vp). Sitran aseman ja toiminnan tarkastelu sekä talousvaliokunnan kannanotot näissä asiayhteyksissä muodostavat taustan myös nyt tehtävälle Sitran kertomuksen käsitteilylle.

Sitran koskevan lain uudistus hyväksyttiin joulukuussa 2019 (HE 63/2019 vp — TaVM 3/2019 vp). Lakimuutoksen taustalla oli Sitran roolia ja tehtäviä alkuvuonna 2019 arvioineen parlamentaarisen työryhmän työ. Ryhmä esitti loppuraportissaan, että Sitran hallintorakenne ei kaikilta osin vastaa tulevaisuustalon toiminnallisia tarpeita ja että rahaston parlamentaarinen ja laaja-alai-

## Valiokunnan mietintö TaVM 32/2020 vp

nen ohjaus kaipaavat vahvistamista. Työryhmä esitti tältä pohjalta täsmennyksiä Sitraa koskevaan sääntelyyn. Päivitetty laki astui voimaan 1.1.2020. Keskeisiä muutoksia olivat mm. oma, Suomen Pankin pankkivaltuustosta erillinen, parlamentaarisesti koottu hallintoneuvosto, täsmennykset hallituksen kokoonpanosääntelyyn sekä selkeytykset hallintoneuvoston, hallituksen ja yliasiamiehen suhteisiin.

*Sitran toiminnan vaikuttavuus.* Sitran toiminnan päämääränä on yhteiskunnallinen vaikuttavuus, tulevaisuuden kehitysvaihtoehtojen tarkastelu ja tutkimuksen ja koulutuksen edistäminen. Sitran vaikuttavuutta on arvioitu varsin laajasti vuosien 2016—2019 välisenä aikana, ja kokoava arviointi valmistui syksyllä 2019. Asiaa on tarkasteltu myös Sitran asemaa pohtineen parlamentaarisen työryhmän loppuraportissa (Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:29).

Sitran toiminnan keskiössä ovat suuret systeemiset muutokset ja yhteiskunnallinen uudistuminen. Juuri tällaisissa monista toisia täydentävistä osista koostuvissa kokonaisuuksissa Sitralla voi olla merkittävä rooli koollekutsujana ja muutosprosessien käynnistäjänä. Tässä korostuvat Sitran mahdollisuudet monipuoliseen yhteistyöhön yritysten ja yhteiskunnan instituutioiden kanssa. Yksittäisen organisaation vaikutus systeemiin muutoksiin on kuitenkin harvoin määräämättömästi mitattavissa tai indikaattorein todennettavissa. Tieteellisten vertailuasetelmien rakentaminen systeemisten muutosten yhteydessä on vaikeaa, ja siten Sitran ydintoiminnan tarkka mittaaminen on hankalaa. Sitra pyrkii ratkomaan ongelmia, jotka ovat uusia ja monimutkaisia ja joissa on selvää tarvetta yleisen tiedon lisäämiselle ja eri muuttujien yhteyksien ymmärtämiselle. Talousvaliokunta korostaa, että riippumatonta arviointia pitää mittaamisen vaikeudesta huolimatta kehittää.

Talousvaliokunta korostaa kuitenkin, että rahaston toiminnan vaikuttavuuden avoin, säännöllinen ja riippumaton arviointi muodostaa perustan rahaston olemassaolon oikeutukselle, ja muistuttaa siitä, että Sitran rahoituksella on olemassa vaihtoehtokustannus. Tällaisessa vertailussa on otettava huomioon Sitran toiminnan luonne ja koko vaikuttavuusketju. Suurin osa, 67 prosenttia, Sitran hankerahoituksesta suuntautuu kokeiluihin ja pilottihankkeisiin. Vaihtoehtokustannuksen olemassaolo ei siis merkitse sitä, että Sitran työtä tulisi suoraan verrata esimerkiksi yliopistotutkimukseen tai tki-toimintaan. Sitran työ ei ole myöskään pelkkää ajatushautomotyötä, vaan eroaa merkittävästi muista think tank -toimijoista, joiden pääpaino on selvityksissä ja politiikkasuosituksissa.

*Sitra ja tutkimus.* Sitra-lain mukaan yksi tapa toteuttaa Sitran tavoitteita on toimia sellaisten hankkeiden toteuttamiseksi, jotka vaikuttavat tutkimuksen tai koulutuksen tasoa kohottavasti. Tämä ei toisaalta merkitse sitä, että Sitran tulisi kilpailla samalla kentällä tutkimuslaitosten tai yliopistojen kanssa. Sen sijaan Sitran yhteiskunnallinen vaikuttavuus edellyttää yhteistyön rakentamista ja yliopistojen ja tutkimuslaitosten osaamisen hyödyntämistä Sitran hankkeissa sekä tutkimusosaamista myös Sitran organisaation sisällä. Tutkimukseen perustaminen tukee myös puolustettavien ratkaisuvaihtoehtojen löytämistä.

Sitran tehtävänä ei ole olla tutkimuslaitos tai tavanomainen osa innovaatiojärjestelmää, vaan sen tulee pikemminkin paikata markkinapuutetta. Tämä tehtävä saa ilmiänsä muutuskumppanin roolissa suurten koordinaatiota vaativien yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä: tällaisia ovat

## Valiokunnan mietintö TaVM 32/2020 vp

esimerkiksi kiertotalouteen, terveydenhuoltoon, datatalouteen tai elinikäiseen oppimiseen liittyvät hankkeet.

*Sitran asema, tavoitteet ja yhteiskunnallinen keskustelu.* Sitran toiminnan kehitys on sidoksissa ympäröivän yhteiskunnan ja talouden muutoksiin. 1970- ja 1980-lukujen teollisen Suomen ajan painopisteenä oli teollisuuden tuotekehitys, 1990-luvulla innovaatiot, tiede ja tutkimus, ja 2010-luvusta eteenpäin on siirrytty monimutkaisten järjestelmien ja yhteiskunnallisen mahdollistamisen aikaan. Sitran tehtävä on muuttunut ajan myötä entistä haastavammaksi ja kunnianhimoisemmaksi.

Paitsi että työn kohteena olevat teemat ovat luonteeltaan globaaleja ja monimutkaisia, ne ovat myös aiempaa arvosidonnaisempia. Sitran visiossa korostuu pohjoismaisiin ihanteisiin ja eurooppalaiseen arvopohjaan perustuva kestävä hyvinvointi. Sitran vaikuttavuustavoitteet ja strategiset painopisteet ovat erittäin laajoja ja moniulotteisia ja saavat vaikuttavuutensa vasta niihin liittyvien konkreettisten projektien kautta. Vaarana voi olla, että yleinen mielikuva Sitran toiminnasta jää abstraktiksi, vaikka toiminta itsessään onkin osallistuvaa, konkreettista ja kokeilevaa.

Sitran itsenäisen aseman ja suurten yhteiskunnallisten muutosprosessien poliittisen luonteen välillä vallitsee väistämättä myös jännitteitä. Tähän liittyy osaltaan myös Sitran asema eduskunnan vastattavana olevana julkisoikeudellisena rahastona. Sitran rooli on olla keskustelunavaaja, koollekutsuja ja törmäyttävä. Ollakseen hyödyllinen itsenäisen ajatuspajan tulee tarvittaessa voida tehdä myös ristiriitoja ja epäonnistumisen riskin sisältäviä aloitteita, mikä edellyttää myös sen päämieheltä, eduskunnalta, avarakatseista ajatuspajan roolin ymmärtämistä. Sitran itsenäisestä asemasta huolimatta riskinä voi olla liiallinen varovaisuus tai toisaalta tiettyjen yleisesti hyväksytyjen tai ennalta-arvattavien näkökulmien painottuminen, jos on pelättävissä, että ristiriitoja herättävät keskustelunavaukset voisivat asettaa instituution aseman ja oikeutuksen kyseenalaiseksi. Tärkeää on palvella yhteiskunnallisen uudistamisen tiedontarpeita monipuolisesti.

Sitran roolina on kysyä oikeita kysymyksiä ja löytää kansallisella tasolla keinoja globaalien ongelmien ratkaisemiseen. Nämä ratkaisut voivat olla skaalautuvia ja tarjota toimintamalleja myös kansainväliselle tasolle. Hyvänä esimerkkinä on jo vuosia jatkunut työ kiertotalousajattelun edelläkävijänä. Tällaisissa hankkeissa voivat parhaimmillaan yhdistyä Sitran tavoitteiden eri näkökulmat: Suomen vakaa ja tasapainoinen kehitys, talouden määrällinen ja laadullinen kasvu, kansainvälinen kilpailukyky ja yhteistyö. Myös vallitsevassa pandemiatilanteessa Sitra on jo ollut ja voi olla merkittäväällä tavalla etsimässä ratkaisuja esimerkiksi ekologisen jälleenrakennuksen, datatalouden ja yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistamisen kautta.

## VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Talousvaliokunnan päätösehdotus:

*Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 16/2020 vp johdosta.*

## **Valiokunnan mietintö TaVM 32/2020 vp**

### ***Valiokunnan kannanottoehdotus***

*Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.*

Helsingissä 12.11.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juhana Vartiainen kok  
varapuheenjohtaja Hanna Kosonen kesk  
jäsen Atte Harjanne vihr  
jäsen Mari Holopainen vihr  
jäsen Hannu Hoskonen kesk  
jäsen Eeva Kalli kesk  
jäsen Matias Mäkyne sd  
jäsen Minna Reijonen ps  
jäsen Janne Sankelo kok  
jäsen Joakim Strand r  
jäsen Hussein al-Tae sd (osittain)  
jäsen Veikko Vallin ps  
jäsen Tuula Väättäin sd  
jäsen Johannes Yrttiaho vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen